

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA XXI ASR KO'NIKMALARI VA KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH

Qahramonova Farzona Laziz qizi

*Qashqadaryo viloyati G'uzor tumani 68- umumiy o'rta ta'lim
maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi
qahramonovafarzona911@gmail.com*

Annotatsiya: XXI asr – bu bilimlar va axborot asri bo'lib, jahon miqyosida yangicha fikrlash, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish, inson taraqqiyotining yangi bosqichini belgilab bermoqda. Shuning uchun ham hozirgi kunda ta'lim sohasida tub o'zgarishlar, zamon talablari asosida yangi kompetensiyalar va ko'nikmalarni shakllantirish dolzarb masalaga aylangan. Milliy taraqqiyot, mamlakat mustaqilligini mustahkamlash, zamonaviy, global muhitda raqobatbardosh yoshlarni tarbiyalash uchun ta'lim tizimiga yanada chuqur e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, bosqichma-bosqich yangilanib borayotgan o'quv dasturlarida ona tili va o'qish savodxonligiga oid mavzularda XXI asr ko'nikmalari va kompetensiyalarini shakllantirishga, o'quvchilar tafakkurini rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda.

Kalit so'zlar: XXI asr ko'nikmalari, o'qish savodxonligi, ona tili, kompetensiyalar, innovatsion metodlar, zamonaviy pedagogika, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, kommunikativ ko'nikmalar, o'quvchilarda mustaqil fikrlash.

Аннотация: XXI век — век знаний и информации, определяющий новый этап развития человечества в глобальном масштабе, новое мышление, эффективное использование современных технологий. Именно поэтому кардинальные изменения в сфере образования, формирование новых компетенций и навыков, основанных на требованиях времени, стали актуальной проблемой. Для достижения национального развития, укрепления независимости страны, воспитания конкурентоспособной молодежи в современных глобальных условиях все больше внимания уделяется системе образования. В частности, в постепенно обновляемых учебных программах особое внимание уделяется формированию навыков и компетенций XXI века по темам, связанным с родным языком и грамотностью чтения, а также развитию мышления учащихся.

Ключевые слова: навыки XXI века, грамотность чтения, родной язык, компетенции, инновационные методы, современная педагогика, критическое мышление, креативность, коммуникативные навыки, самостоятельное мышление учащихся.

Abstract: The 21st century is the century of knowledge and information, which is defining a new stage of human development on a global scale, new thinking, effective use

of modern technologies. That is why fundamental changes in the field of education, the formation of new competencies and skills based on the requirements of the times have become an urgent issue. In order to achieve national development, strengthen the country's independence, and educate competitive youth in a modern, global environment, more and more attention is being paid to the education system. In particular, in the gradually updated curricula, special attention is paid to the formation of 21st century skills and competencies in topics related to the mother tongue and reading literacy, and to the development of students' thinking.

Keywords: *21st century skills, reading literacy, mother tongue, competencies, innovative methods, modern pedagogy, critical thinking, creativity, communicative skills, independent thinking in students.*

Ona tili va o'qish savodxonligi darslari ta'lim tizimining poydevori hisoblanadi. Bu fan o'quvchilarning fikrlash, o'z fikrini to'g'ri, ravon va aniq ifoda eta olish, matn mazmunini anglab olish, muhokama qilish, mustaqil fikrlash va muloqotga kirisha olish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. XXI asrda ta'lim tizimidan asosiy maqsad – o'quvchilarga faqat ma'lum bir bilimlarni berish emas, balki hayotda uchraydigan har qanday vaziyatda to'g'ri qaror chiqara olish, muammoni tahlil qilib, yechim topa bilish, axborotni izlash, tanlash, uni tahlil qilish va undan samarali foydalanish kompetensiyasini ham shakllantirishdan iborat. Bugungi kunda ona tili va o'qish savodxonligi darslari zamonaviy pedagogika tamoyillari asosida olib borilmoqda. Ta'lim jarayonida muammoni mustaqil hal etish, ijodiy yondashuv, tanqidiy fikrlash, muloqot qilish, axborot bilan ishlash ko'nikmalari, hamkorlikda ishlash va murosaga kelish kabi XXI asr kompetensiyalari rivojlantirilmoqda. Hozirgi zamonda o'qituvchining asosiy vazifasi – o'quvchiga bilim berish emas, balki uni bilim olishga o'rgatish, motivatsiya berish, salohiyatini ochish, mustaqil fikrlash va amaliyotda qo'llashga ko'maklashishdan iborat [1].

Ta'limda o'qitishning interfaol usullarini qo'llash, loyiha faoliyati, kichik guruhlarda ishlash, o'zaro muloqot va bahs-munozaralarni samarali tashkil qilish esa o'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Loyiha asosida o'qitish metodikasi hayotga qo'llaniladigan, yuksak samarador natijalar beradi. Bu jarayonda o'quvchilar o'z oldilariga ma'lum bir vazifani qo'yish, uni rejalashtirish va amalga oshirish, natija chiqarish va uni baholash kabi bosqichlarni mustaqil bajaradilar. Bu esa ularning ham jamoada ishlash, ham liderlik, ham axborotni tahlil qilish va yaxlit xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishiga olib keladi. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida faollikni oshirish, o'quvchini o'qish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish, uning shaxsiy nuqtayi nazarini bildirishga rag'batlantirish – zamonaviy ta'limdagi asosiy talablar sirasiga kiradi. Dars jarayonida o'quvchining ijodiy

salohiyatini aniqlash va rivojlantirish, axborotni tanlash va qayta ishlash, mustaqil fikr bildirishi uchun yordam ko'rsatish muhim ahamiyatga ega [2].

Hozirgi kunda ta'limda integratsion yondashuv alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ona tili va o'qish savodxonligi darslari boshqa fanlar bilan birga o'zaro bog'lanishda olib boriladi. Masalan, tabiiy fanlar, tarix, matematika va ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan uzviy bog'liq holda o'qitiladi. Bu esa o'quvchilarning dunyoqarashi kengayishiga, atrof-muhitga ilmiy yondasha olishiga, axborotni to'g'ri qabul qilishi va uni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy o'qituvchi – bu o'z ustida doimiy ishlaydigan, yangi pedagogik innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etadigan, o'quvchining darsga qiziqishini oshirish uchun barcha imkoniyatlardan foydalana oladigan fidoyi insondir. XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'qituvchining o'zi ham zamonaviy texnologiyalar, kommunikatsion vositalardan samarali foydalanishi, internetda mavjud axborotni to'g'ri anglay olishi va undan darsda ijodiy tarzda foydalanishi kerak. Buning natijasida ona tili va o'qish savodxonligi darslari yanada jonli, mazmunli va samarali o'tadi. O'quvchilarda muloqot madaniyatini shakllantirish, ijtimoiy faolligini oshirish, jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun ona tili va o'qish savodxonligi fanining roli bemihoya muhim. Bu darslarda o'quvchilar atrof-muhit to'g'risida mustaqil xulosalar chiqarishga, o'z fikrini ochiq, asosli bayon etishga o'rganadilar. O'quvchilar o'zaro hurmat va hamkorlik, tolerantlik, mas'uliyat, axloqiy me'yorlarni ham o'zlashtiradilar [3].

Ta'lim jarayonida turli interfaol metodlar, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish, elektron darsliklar va axborot resurslarini darsga tatbiq etish, zamonaviy kommunikatsiya vositalari imkoniyatlaridan keng foydalanish XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilar uchun multimedia materiallari, elektron testlar, onlayn resurslar, videodarslar va boshqa innovatsion materiallardan foydalanish darsni canli, ta'sirchan va samarali qiladi. XXI asr ko'nikmalari deganda, birinchi navbatda, tanqidiy va tizimli fikrlash, axborotni tahlil eta olish va uni hayotda qo'llay olish, ijodkorlik, muloqot, jamoada ishlash, axborot texnologiyalaridan foydalanish, ijtimoiy va fuqarolik mas'uliyati, o'zini-o'zi o'rganish va rivojlantirish, madaniy va axloqiy qadriyatlarni tushunish kabi zarur kompetensiyalar tushuniladi. Ona tili va o'qish savodxonligi darslari bu kompetensiyalarni shakllantirish uchun ayni muddao hisoblanadi. Dars jarayonida mustaqil ishlar, loyiha va prezentatsiyalar tayyorlash, ijtimoiy mavzularda bahs va muhokama qilish, matn ustida ijodiy topshiriqlar bajarish, o'z fikrini tahlil va himoya qilish, shuningdek, ijtimoiy hayotga oid mavzularni o'rganish orqali o'quvchilar nafaqat ona tili va madaniyatini, balki zamonaviy dunyoqarashga, ochiq fikrlash va keng tafakkurga ega bo'lib yetishadilar [4].

Ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchini hayotga tayyorlash, bilim va ko'nikmalarini amalga tadbiiq etishga o'rgatishdan iborat. Bu borada ona tili va o'qish savodxonligi

fanining ahamiyati beqiyosdir. Ushbu darslarda o'qituvchi o'quvchilarining har biri bilan yakka tartibda ishlash, ularning individual qobiliyat va ehtiyojlarini inobatga olgan holda mashg'ulotlar olib borishga harakat qilishi zarur. Bugungi kunda dunyoda faoliyat yuritayotgan muvaffaqiyatli insonlarning asosiy farqi – ularning zamonaviy ko'nikmalarga, mustaqil fikrlash va to'g'ri xulosa chiqarish, axborot bilan samarali ishlash, muloqot va diplomatiya, ijtimoiy mas'uliyat, o'ziga ishonch kabi qobiliyatlarga ega ekanliklaridadir. Ta'limda bu qobiliyatlarni shakllantirish esa eng avvalo ona tili va o'qish savodxonligi darslarida boshlanadi. Yosh avlodni tarbiyalashda ularni o'z fikrini ravon, to'liq va aniq bayon eta olishga, matnlarni tahlil qilishga, axborotni tanlash va samarali ko'llay olishga o'rgatish dolzarb vazifadir. O'quvchi dars jarayonida nafaqat ona tili bilimlarini, balki dunyoqarash va jamiyat hayotiga tegishli zarur ko'nikmalarni o'zlashtirib boradi. Ta'lim jarayonini zamonaviy, innovatsion yondashuvlar asosida tashkil qilish, boshqaruv va baholash tizimini takomillashtirish, pedagoglarning innovatsion kompetensiyalarini doimiy rivojlantirish, o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochishda motivatsion muhit yaratish – XXI asr talablariga mos ilg'or ta'lim tizimini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ona tili va o'qish savodxonligi darslariga XXI asr ko'nikmalari hamda kompetensiyalarini shakllantiradigan asosiy platforma sifatida qarash zarur. O'quvchilarni bugungi va kelajak hayotiga tayyorlash, ularni global informatizatsiyalashuv sharoitida mustaqil, ishonchli, fikrlaydigan, faol va ijodkor insonlar qilib tarbiyalash uchun, eng avvalo darslarda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, muammoli vaziyatlar ustida ishlash, interfaol mashg'ulotlar, akveyer metodlari, zamonaviy dars materiallari va resurslaridan foydalanish juda muhim. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida XXI asr ko'nikmalari va kompetensiyalarini shakllantirish bugungi va ertangi kun uchun dolzarb masala bo'lib qolishi shubhasiz. Bu esa nafaqat yosh avlod, balki jamiyat taraqqiyoti va kelajagi uchun ham mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdazimov, A.D. (2019). "Boshlang'ich sinflarda zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida kompetensiyalarni shakllantirish". Yangi O'zbekiston pedagogik jurnali, 3(21), 45–52.
2. Asqarov, A. (2020). "O'zbek adabiyotini o'qitishda zamonaviy yondashuv va XXI asr kompetensiyalari". Til va adabiyot ta'limi, 1(96), 21–28.

3. Daniyarova, S. Sh. (2021). “O‘zbek tili darslarida o‘quvchilarda XXI asr ko‘nikmalarini shakllantirish”. Ta’limni rivojlantirish markazi ilmiy axborotnomasi, 4(11), 32–37.

4. Mirsaidova, M. (2022). “Ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida o‘quvchilarning aqliy faoliyatini oshirish”. Til va adabiyot ta’limi, 2, 56–61.

5. Sheraliyev, S. va Jiyebyayeva, N. (2022). “Muhandislik grafikasi fanlaridan I Spring dasturi yordamida o‘quvchilarda XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirish”. Til va adabiyot ta’limi, 2, 34–40.

6. Shoimov, A.M. (2022). “STEAM xalqaro tadqiqotini qo‘llashda fanlararo hamkorlik va XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirish”. Boshlang‘ich ta’lim muammolari, 6(29), 61–66.

7. Sunatov, J.T. (2022). “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga XXI asr texnologiyalari”. Scienceweb.uz, 1(28), 17–26.